

7

บทเรียนของ เกาหลีใต้

จากเนื้อหาสาระที่ได้กล่าวตั้งแต่บทที่ 1 เป็นต้นมานั้น จะเห็นได้ว่าความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเกาหลีใต้เป็นผลมาจากการแทรกแซงของรัฐต่อกระบวนการพัฒนาเกือบทุกด้าน มีประเด็นที่ทำให้เราเห็นอย่างเด่นชัดได้แก่ รัฐบาลเป็นตัวนำเพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (government-led growth) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเริ่มต้นปี ค.ศ. 1962 มาจนถึงปี ค.ศ. 1979 นับเป็นเวลานานถึง 18 ปี หลังจากนั้น รัฐบาลได้เริ่มลดบทบาทในการแทรกแซงโดยตรงลง แต่ก็ยังคงใช้กลไกของรัฐเพื่อนำทางให้การพัฒนาเป็นไปตามทิศทางและบรรลุป้าหมายที่วางตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ประสบการณ์ของเกาหลี : การสร้างทฤษฎี

จากการที่รัฐได้แสดงบทบาทชัดเจน จริงจังและเป็นเวลานานติดต่อกันดังเช่นประสบการณ์การพัฒนาของเกาหลีใต้ ทำให้มีผู้สนใจความสนใจว่าบทเรียนที่ได้รับจากประเทศนี้จะสามารถนำไปสร้างเป็นทฤษฎีการพัฒนาได้หรือไม่เพียงใด

ผู้เขียนมีความเห็นว่า กรณีของเกาหลีใต้อาจใช้เป็นตัวอย่างของประเทศที่ได้รับความสำเร็จในการพัฒนาเพราะกระบวนการพัฒนาของประเทศนี้ได้ก่อตัวเป็นรูปแบบทฤษฎีการพัฒนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. รัฐ

รัฐที่กล่าวถึงนี้เป็นสิ่งที่ไม่มีความชัดเจน แต่เมื่อใดรัฐแสดงบทบาทของมันออกไป รัฐจะปรากฏรูปขึ้นทันที ซึ่งโดยมากเราจะเห็นตัวตนของรัฐในรูป

ของรัฐบาลของประเทศนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลจะเป็นมิติเด่นที่ทำให้รัฐปรากฏรูปโฉมขึ้นมา จนทำให้คนไขว่ไขว่ไปว่า รัฐก็คือรัฐบาลนั้น นักทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐกลับมีความเชื่อที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้เพราะรัฐบาลหนึ่ง ๆ มีโอกาสดับสูญได้ ดังเช่น เกาหลีใต้มีรัฐบาลมาแล้วถึง 5 สมัย ได้แก่ รัฐบาล ดร. ชิง มั่น รี แห่งสาธารณรัฐที่หนึ่ง รัฐบาลนายยุน โป-ชาน แห่งสาธารณรัฐที่สอง รัฐบาลนายปัก จุง ฮี แห่งสาธารณรัฐที่สาม และสาธารณรัฐที่สี่ และรัฐบาลนายชุน ดุ-ฮวาน แห่งสาธารณรัฐที่ห้าเป็นต้น แต่รัฐเกาหลียังคงดำรงอยู่อย่างไม่มีวันสลาย จะยกเว้นก็ในช่วงที่ญี่ปุ่นยึดและผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดินิยมชาวอาทิตย์อุทัยเท่านั้น ถึงกระนั้นก็ตามคนเกาหลีก็ยังพยายามตั้ง “รัฐ” ของตนในที่ต่าง ๆ กันทั่วโลก จนกระทั่ง สามารถตั้งรัฐบาลเกาหลีบนดินแดนคาบสมุทรเกาหลีได้อีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 1948 เมื่อ ดร. ชิง มั่น รี ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีคนแรก

ดังนั้น แนวความคิดที่ว่า รัฐจะต้องมีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองที่ปรากฏเด่นชัดในรูปของรัฐบาลเท่านั้นจึงเป็นการสรุปที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงนัก เพราะรัฐบาลเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็นรัฐ ส่วนมิติอื่น ๆ ยังมีปรากฏอีกมากเช่นกัน ในที่นี้ จะขอเสนอวิธีวิเคราะห์เรื่องรัฐว่าเป็น “เวทีของการต่อสู้” ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่แสวงหาอำนาจรัฐ เพื่อที่จะใช้อำนาจของรัฐนี้สร้างนโยบายการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปตามทิศทางที่กลุ่มตนประสงค์

เวทีของการต่อสู้นี้เป็นนามธรรม ซึ่งเราจะเห็นภาพของรัฐได้ชัดเจนก็ต่อเมื่อรัฐแสดงอำนาจออกมา¹

เวทีของการต่อสู้ หมายถึง การต่อสู้กันระหว่างชนชั้นที่คนชั้นสูงหรือกลุ่มผู้ปกครองพยายามใช้อิทธิพลทางเศรษฐกิจของตนเข้าไปครอบงำกลไกของรัฐและใช้ระบบการเมืองเพื่อให้คุณประโยชน์แก่ฝ่ายตน ในขณะที่คนงานกรรมกร ชาวนา นักวิชาการบางกลุ่ม และกลุ่มผู้มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับชนชั้นสูงจะผลักดันเพื่อให้รัฐนำอุดมการณ์และปกป้องผลประโยชน์ของฝ่ายตนเช่นกัน ฉะนั้น การต่อสู้จึงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง บางครั้งอาจเกิดความรุนแรงขึ้นเมื่อฝ่ายผู้ปกครองใช้อำนาจของรัฐเพื่อเป็นกลไกแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ฝ่ายตนโดยไม่ให้อีกฝ่ายอื่นที่จะร่วมกระบวนการทางการเมือง และแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในอัตราส่วนที่เป็นธรรม ส่วนในยามปกติ การเมืองมักจะดำเนินไปตามทำนองคลองธรรมในระบบประชาธิปไตยเมื่อแต่ละฝ่ายสามารถประสานผลประโยชน์ระหว่างกันได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะมีลักษณะเป็นนามธรรมดังที่เพิ่งกล่าวถึงแต่รัฐก็ต้องประกอบไปด้วยองค์กรทางการเมือง เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ มีกฎหมายและกฎเกณฑ์หรือกติกาต่าง ๆ ที่รัฐพึงจะมีเพื่อทำหน้าที่รองรับกิจกรรมการแสดงออกของรัฐ

รัฐของเกาหลีใต้เป็นรัฐที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งเริ่มต้นด้วยระบบทุนนิยมด้อยพัฒนา จึงต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ (หรือประเทศศูนย์กลาง) เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และยุโรปตลอดมานับตั้งแต่เปิดประเทศเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1876² ต่อมาเมื่อประเทศได้รับเอกราชจากญี่ปุ่นและก่อตั้งเป็นสาธารณรัฐที่หนึ่ง ระบบทุนนิยมก็กลายเป็นฐานทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เกิดกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากเงินช่วยเหลือของ

สหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 50 ซึ่งกลายเป็นกลุ่มนายทุนที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ตั้งแต่บัดนั้นมาจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มผู้ประกอบการหรือนายทุนทำการสะสมทุนในยุคที่อเมริกาไม่ค่อยคุ้มชูประเทศและได้ร่วมหุ้นกับบริษัทของสหรัฐฯ เพื่อสร้างธุรกิจอุตสาหกรรมตามยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าในทศวรรษที่ 50 และตามด้วยยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อส่งออกตั้งแต่ทศวรรษที่ 60 เรื่อยมา รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านการให้สิทธิพิเศษมากมายเพื่อให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของประเทศมาก อาทิเช่น กลุ่มซัมซุง กลุ่มฮุนได กลุ่มเคอ และกลุ่มลัคกี้ สตาร์ เป็นต้น กลุ่มยักษ์ใหญ่เหล่านี้มีชื่อเรียกว่า เชโบล (chaebol) ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นราว 30 กลุ่มและคุมทรัพย์สินทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ที่เดียว³

แต่การเจริญเติบโตของกลุ่มเชโบลก็เชื่อว่า จะดำเนินไปอย่างราบรื่น ทั้งนี้เพราะในยุคของประธานาธิบดีซิง มั่น รินั้นพวกเขาได้รับประโยชน์อย่างมหาศาลด้วยการร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองคดโกงเงินช่วยเหลือไปใช้เพื่อประโยชน์ของธุรกิจอุตสาหกรรมส่วนตน มีหน้าซ้ำ ยังใช้อิทธิพลปกป้องและสนับสนุนให้ประธานาธิบดีดำรงอยู่ในอำนาจตลอดกาล ทำให้มวลชนไม่พอใจและร่วมกันเดินขบวนประท้วงทั่วประเทศในปี ค.ศ. 1960 เพื่อเรียกร้องให้ประธานาธิบดีลาออก จนกระทั่งนายพลปัก จุง ฮี ทำการยึดอำนาจในเวลาต่อมา

นายปัก จุง ฮี ได้สมัครแข่งขันเพื่อเข้ารับตำแหน่งผู้นำประเทศ โดยประกาศนโยบายอย่างชัดเจนว่าจะจัดระบบการผูกขาดของกลุ่มเชโบล

และปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้หมดสิ้น เมื่อเขาได้รับตำแหน่งประมุข
ของเกาหลีใต้เมื่อปี ค.ศ. 1963 อิทธิพลของทหารและข้าราชการระดับสูง
ก็ปรากฏเด่นขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวจักรนำการพัฒนาประเทศ
และควบคุมการดำเนินงานของรัฐ ดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 3 แล้ว

อย่างไรก็ตาม บทบาทของกลุ่มเซโบลก็ยังคงมีอยู่ต่อไป เพราะ
เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะทำให้ประเทศก้าวไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
และอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยมของโลก ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มนี้ก็ยังให้
การสนับสนุนทางด้านเงินทุนเพื่อการเลือกตั้งแก่พรรคสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ของนายปัก จุง ฮี (เขาได้ลาออกจากการเป็นทหารก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง)
และพรรคพวกซึ่งเป็นผู้นำทั้งทางทหารและพลเรือนจนกระทั่งพรรคนี้ได้รับ
การเลือกตั้งหลายครั้ง

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มผู้ปกครองของรัฐเกาหลีใต้ ประกอบด้วย
นายทุน-ทหารและข้าราชการชั้นสูง-นายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
คือสหรัฐอเมริกาได้ร่วมกันยึดอำนาจของรัฐและกำหนดแผนพัฒนาให้เป็น
ไปตามเป้าหมายที่กลุ่มตนต้องการ นั่นคือ การทำให้ประเทศกลายเป็นสังคม
อุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม

เป้าหมายของการพัฒนาไม่เคยเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งถึงปัจจุบัน
ทำให้กลุ่มผู้ปกครองสามารถยึดอำนาจของรัฐไว้ได้ตลอดมา จริงอยู่ที่กลุ่มผู้นำ
ประเทศอาจมีการเปลี่ยนแปลงเพราะถูกชนชั้นต่ำและฝ่ายค้านประท้วง
ด้วยการใช้ความรุนแรงเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งในผลประโยชน์และอำนาจของรัฐ
เป็นครั้งคราว แต่โครงสร้างของรัฐไม่เคยกระทบกระเทือนหรือเปลี่ยนรูปไป
อย่างมีนัยสำคัญเลย

ขอย้ำในที่นี้อีกครั้งหนึ่งว่า รัฐมิได้ถูกย่อส่วนให้ลงเหลือไว้เฉพาะการยึดและครอบครองอำนาจของนายทุนและกลุ่มคนชั้นสูงหรือผู้ปกครอง โดยชนชั้นนี้จะใช้อำนาจของรัฐครอบงำผลประโยชน์ทั้งหมดเข้าเป็นของตนเอง ทั้งนี้ ตามความเป็นจริงนั้น ชนชั้นผู้ปกครองมิได้ประกอบไปด้วยคนเพียงกลุ่มเดียวหรือมีเป้าหมายเดียวกันเท่านั้น แต่เป็นชนชั้นที่ประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีอุดมการณ์แตกต่างกัน (ถึงแม้ว่าจะอยู่ในกรอบของอุดมการณ์ระบบทุนนิยมเหมือนกันก็ตาม) อีกทั้งยังมีการต่อสู้ระหว่างกันเพื่อชิงความเป็นใหญ่อยู่เสมอ ดังตัวอย่างของเกาหลีใต้ที่เพิ่งกล่าวถึงนี้ ในขณะเดียวกัน มวลชนและคนชั้นต่ำก็ยังสามารถใช้อิทธิพลของกลุ่มตนเพื่อเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของกลุ่มตนอยู่เสมอ บางครั้งก็ได้รับความสำเร็จ เช่น การเดินขบวนขับไล่รัฐบาล ดร. ชิง มั่น รี ที่พยายามผูกขาดอำนาจและเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่ใช้ตำแหน่งหน้าที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงในปี 1960 โดยพวกเขาคาดหวังไว้ว่า รัฐบาลใหม่จะสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่มวลชนทั่วไปอย่างเท่าเทียมกัน การเดินขบวนครั้งนั้นประสบผลสำเร็จ ส่วนการเดินขบวนครั้งต่อมาเพื่อขับไล่ประธานาธิบดีปึก จุง ฮี เพราะผู้นำประเทศคนนี้ก็ต้องการผูกขาดอำนาจเช่นเดียวกัน แต่ไม่เป็นผล จนกระทั่งมีการแย่งชิงอำนาจในหมู่ผู้ปกครองประเทศ ทำให้ประธานาธิบดีปึก จุง ฮี ถูกถอดถอนลงในปี 1979

เมื่อประมวลเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้เราเข้าใจเรื่อง รัฐ มากยิ่งขึ้นว่า รัฐมิใช่เป็นเพียงสถาบันหรือภาพนิ่งให้คนมองเห็นประดุจดังภาพวาดของจิตรกร แต่รัฐมีลักษณะเป็นพลวัต หรือเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาตามวิถีทางของการเมืองที่แต่ละกลุ่ม แต่ละชนชั้นทำการต่อสู้ภายใต้กติกาเพื่อให้ได้อำนาจ

ของรัฐ ซึ่งฝ่ายชนะก็สามารถใช้อำนาจของรัฐ นั่นคือ ได้เป็นรัฐบาลนั่นเอง
อนึ่ง การต่อสู้ระหว่างกลุ่มและชนชั้นนี้ จะยังผลให้รัฐมีอิสรภาพสัม-
พัทธ์. (relative autonomy of the state) หรืออิสรภาพบางส่วนที่จะกระทำ
เพื่อให้สังคมอยู่รอดและให้คนทุกฝ่ายได้รับประโยชน์จากรัฐตามอัตราส่วนที่
พึงจะได้⁴ อาทิเช่น การสร้างและปกป้องกลุ่มศาสนาและศิลปวัฒนธรรม
การให้โอกาสแก่สมาชิกของสังคมได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และการ
กำหนดนโยบายสังคมเพื่อปกป้องและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้
เป็นต้น ซึ่งอิสรภาพของรัฐนี้จะมีขึ้นอยู่เสมอไม่ว่ากลุ่มใดจะครอบครองอำนาจ
ของรัฐไว้ก็ตาม

๒. บทบาทของรัฐและกระบวนการทางการเมือง

กรณีของประเทศเกาหลีใต้ นั้น บทบาทของรัฐอยู่ภายใต้กรอบของระบบ
ทุนนิยม โดยรัฐจำเป็นต้องกระทำตามเงื่อนไขให้การพัฒนาในระบบเศรษฐกิจ
แบบนี้เจริญรุ่งเรืองต่อไปเรื่อย ๆ ดังนั้นรัฐจะต้องแสดงบทบาทตามเงื่อนไข
นี้ ซึ่งยังผลให้อิสรภาพของรัฐถูกจำกัดมิให้สร้างนโยบายสังคมตามที่รัฐพึง
กระทำได้อย่างเต็มที่⁵ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐจำเป็นต้องตอบ
สนองเพื่อให้การพัฒนาในระบบทุนนิยม อันได้แก่ การสร้างและให้ประโยชน์
แก่ผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ การกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาที่เน้นถึง
การเพิ่มผลผลิตและการส่งออก รวมทั้งการให้สิทธิพิเศษและการให้ความช่วย
เหลือทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่นายทุน การเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม
กรรมและภาคเกษตรกรรม และการใช้การศึกษาเพื่อการพัฒนา เป็นต้น

ดังนั้น รัฐจึงต้องเป็นผู้นำในการพัฒนา โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ของชนชั้นปกครองได้ใช้อำนาจของรัฐแทรกแซงกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง (excessive intervention) นับตั้งแต่ประธานาธิบดีบัก จุง ฮีเริ่มเข้ารับตำแหน่งในปี ค.ศ. 1963 เป็นต้นมา ส่วนแม่แบบของการพัฒนาตามทฤษฎีความทันสมัยนั้น ได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มโลกเสรีนั่นเอง

เมื่อทิศทางของการพัฒนาได้รับการกำหนดขึ้นแล้ว กลไกของรัฐก็ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมทางสังคมขึ้น กล่าวคือ รัฐจะกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น และสร้างกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อให้คณะผู้บริหารประเทศคงอยู่ในอำนาจเพื่อจะได้ดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่วางไว้ อย่างไรก็ตาม ในบทนี้จะไม่กล่าวถึงเนื้อหาของแผนพัฒนาเพราะได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 และ 5 อย่างละเอียดแล้ว แต่จะกล่าวถึงบทบัญญัติทางรัฐธรรมนูญที่กลุ่มผู้ปกครองได้กำหนดขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เกาหลีใต้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญมาแล้ว 5 ฉบับ รัฐธรรมนูญฉบับแรกมีลักษณะคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ก็จะมีลักษณะที่เป็นการแก้ไขเพื่อส่งเสริมอำนาจของผู้นำประเทศ โดยเฉพาะประธานาธิบดีและฝ่ายบริหาร โดยมักอ้างถึงความจำเป็นในการรักษาความมั่นคงภายในประเทศเพื่อต่อต้านการเผชิญหน้ากับเกาหลีเหนือ และความจำเป็นในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น การแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1952 และ 1954 เป็นการแก้ไขเพื่อให้ประธานาธิบดี ชิง มาน รืออยู่ในตำแหน่งโดยไม่กำหนดระยะเวลา

รัฐธรรมนูญฉบับที่สามกำหนดให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจมาก กล่าวคือ ฝ่ายบริหารเป็นผู้มีอำนาจในเรื่องการจัดทำงบประมาณ รัฐสภาไม่มีสิทธิที่จะเพิ่มเงินในรายการงบประมาณ หรือขอเพิ่มรายการใดในงบประมาณโดยปราศจากการเห็นชอบของฝ่ายบริหาร และฝ่ายบริหารมีสิทธิเสนอร่างกฎหมายเช่นเดียวกับสมาชิกรัฐสภา

รัฐธรรมนูญฉบับที่สี่หรือรัฐธรรมนูญฉบับยูซินได้ละเลยสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกาหลีอย่างมาก เนื่องจากมีบทบัญญัติให้อำนาจประธานาธิบดีในการประกาศภาวะฉุกเฉินใดๆ ก็ได้เพื่อแทรกแซงกิจการภายในรัฐทั้งหมด ทั้งทางด้าน การป้องกันประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายใน เศรษฐกิจและการคลังของประเทศ ตลอดจนก้าวทำลายอำนาจของศาลยุติธรรม เป็นต้น⁶

และภาพที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในหนังสือเล่มนี้ตั้งแต่ต้นก็คือ รัฐได้แทรกแซงการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก การพัฒนาชนบท และการพัฒนาการศึกษา อย่างไรก็ตามในแผนพัฒนาประเทศเกือบทุกฉบับ ก็ได้กล่าวถึงนโยบายสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคม และการกระจายรายได้ ซึ่งเราอาจแปลความหมายได้ว่า รัฐยังใช้อำนาจของมันเพื่อประโยชน์ของมวลชนอยู่บ้างเช่นกัน แต่เป็นการใช้อำนาจที่อยู่ในขอบเขตที่จำกัด เพราะนโยบายสังคมไม่ค่อยได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะของการดำเนินงาน ซึ่งยังผลให้ประชากรกว่า 4 ล้านคน หรือ 12 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศอยู่ในภาวะยากจน (absolute poverty) เพราะได้รับส่วนแบ่งในผลผลิตน้อยเกินไป นอกจากนี้ ความแตกต่างระหว่างรายได้ระหว่างภูมิภาคปรากฏชัดขึ้น และประชาชนบางกลุ่มก็

ไม่พอใจที่รัฐบาลใช้อำนาจเผด็จการ รวมทั้งประณามว่ารัฐบาลตกอยู่ภายใต้
คำบงการของจักรวรรดินิยมอเมริกัน

3. ผลการพัฒนาและการเมือง

ในตอนสุดท้ายของบทที่ 3 ได้กล่าวถึงผลสะท้อนที่ได้รับจากการพัฒนา
ในแง่ต่าง ๆ กันพอสังเขปแล้ว ต่อไปนี้ ผู้เขียนใคร่จะยกตัวอย่างเหตุการณ์
รุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2530 มาเป็น
ตัวอย่างและสนับสนุนการวิเคราะห์ดังนี้

“นับตั้งแต่วันที่ 10 มิถุนายนเป็นต้นมา กลุ่มนักศึกษาหัวรุนแรง
นักฆราวาสทั้งศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ และนักการเมืองฝ่ายค้านภายใต้
การนำของนายคิม ยัง-แซมหัวหน้าพรรคสหประชาธิปไตยเกาหลีใต้เดิน
ขบวนตามเมืองต่าง ๆ ทั่วประเทศ ผู้ชนนับหมื่นทำการประท้วงเพื่อเรียกร้อง
ให้ประธานาธิบดีชุน ดู-ฮวานลาออก และให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญการ
เลือกตั้งโดยทันที ทั้งนี้เพราะผู้นำประเทศได้สั่งเลื่อนการเจรจาแก้ไขออก
ไปภายหลังการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกในเดือนตุลาคมปีหน้า ต่อมาการต่อสู้
ได้ทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อตำรวจยิงแก๊สน้ำตาเพื่อสลายฝูงชน และใช้ไม้พลอง
ทุบตี ในขณะที่ผู้เดินขบวนได้ขว้างปาก้อนหินและระเบิดขวดน้ำมันใส่ตำรวจ
แต่ละฝ่ายผลัดกันรุกผลัดกันรับ เช่นนักศึกษาถูกต้อนไปที่โบสถ์เมียง
ดอง และถูกจับกุมกว่า 4,000 คน ส่วนตำรวจก็ถูกล้อมกรอบเมื่อกระสุน
แก๊สน้ำตาหมด ในวันที่ 19 นักศึกษาคนหนึ่งยึดรถบัสและขับพุ่งชนกำแพง
กำลังเจ้าหน้าที่ ยังผลให้ปัก ดอง-จิน ตำรวจหนุ่มวัย 21 ปี เสียชีวิตและบาดเจ็บ
อีก 3 นาย อนึ่ง การปะทะและการจับกุมมีปรากฏไปทั่วในเมืองปูซาน
กวางจู เตจอน และเตกู รวมทั้งมีการเผาสถานีตำรวจหลายแห่ง

ลูถึงวันจันทร์ที่ผ่านมา การจลาจลุ่นวายนานกว่าสิบสองวันยังไม่มี
ที่ท่าว่าจะสงบลงง่าย ๆ จนมีผู้สงสัยว่า เหตุการณ์นี้จะเป็นดังเช่นวันที่
14 ตุลาคมของไทยที่รัฐบาลสมัยนั้นต้องลาออกเพื่อยุติการนองเลือดหรือไม่
วิกฤติการณ์ทางการเมืองของเกาหลีใต้ครั้งนี้เกิดจากสาเหตุสำคัญได้แก่
ความไม่สมดุลย์ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้หมักหมมกันมานานนับ
25 ปี กล่าวคือเมื่อรัฐบาลสมัยปัก จุง-ฮีต้องการพัฒนาเศรษฐกิจที่อยู่ใน
สภาพยากแค้นในสมัยนั้นให้ก้าวหน้าเทียบเท่าเทียมไต่กับอารยประเทศภายใน
ช่วงระยะเวลาอันสั้น จึงได้กระทำทุกวิถีทางที่จะผลักดันการผลิตทั้งภาค
อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมอย่างเข้มข้นและจริงจังตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962
ผลที่ได้รับก็คือเศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าพุ่งพรวดไปอย่างรวดเร็ว
เร็วจนกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพสูง เช่นในปีที่ผ่านมา
อัตราการเจริญทางเศรษฐกิจสูงถึงร้อยละ 12.2 หรือเป็นอัตราที่สูงที่สุด
ในโลก และเกาหลีใต้เปรียบดูการค้ำกว่า 4,600 ล้านเหรียญ ส่วนในรอบ
5 เดือนของปีนี้ เมืองโซมได้เปรียบดูการค้ำกว่า 1,760 ล้านเหรียญและ
คาดว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ในขณะที่
ที่ประเทศพัฒนาชั้นนำจะมีเพียงร้อยละ 2-3 เท่านั้น แต่ยุทธวิธีการพัฒนา
ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องชะลอการพัฒนาทางการเมืองไว้ก่อนเพื่อป้องกันมิให้
เกิดมีความคิดแตกแยกในการกำหนดเป้าหมายและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อ
การพัฒนา

การหยุดยั้งมิให้การเมืองได้พัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
เป็นระยะเวลายาวนาน ย่อมทำให้คุณภาพของสังคมเสียไป นั่นคือเกิด
สภาพทางการเมืองที่แต่ละฝ่ายไม่ยอมประนีประนอม เพราะต่างถืออิทธิและ

ผลประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งหลงในอำนาจวาสนาตามรูปธรรมมากกว่าที่จะยึดมั่นและดำเนินการตามทำนองคลองธรรมในระบอบประชาธิปไตย สิ่งก็ตามมากก็คือ ความรุนแรงและการนองเลือด ดังปรากฏในประเทศด้อยพัฒนาทั่วไป สำหรับในกรณีของเกาหลีใต้ ความสำเร็จในการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับความด้อยพัฒนาทางการเมืองอยู่ห่างกันมาก อันนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ความรุนแรงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง

ข้อขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทยนี้ได้แก่การไม่โอนอ่อนระหว่างพรรคดีโมแครติก จัสติส ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาล กับพรรคฝ่ายค้านที่ต่างประสงค์แก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงการเลือกตั้ง พรรครัฐบาลต้องการเปลี่ยนมาใช้ระบบรัฐสภา โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำคณะรัฐบาล ดังเช่นการปกครองของประเทศอังกฤษ ในขณะที่ฝ่ายค้านต้องการให้ใช้ระบบประธานาธิบดี แต่ประธานาธิบดีต้องมาจากการเลือกโดยตรงจากประชาชน มิใช่เลือกโดยกลุ่มผู้แทนดังเช่นที่เป็นอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ผู้แทนที่ว่านี้คือกลุ่มผู้ที่ได้รับคัดเลือกจากประชาชนแต่ละตำบลทั่วประเทศ เพื่อมาร่วมประชุมกันเลือกประธานาธิบดี ผู้แทนมีจำนวนทั้งสิ้นราว 5,000 คน) ความพยายามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญมีขึ้นนานแล้ว และรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อทำงานชุดหนึ่งเมื่อราวปีเศษ ๆ แต่การเจรจาไม่บรรลุผลเพราะแต่ละฝ่ายต่างไม่ยอมลดราวาศอกต่อกันแม้แต่หน่อย

การแก้ไขรัฐธรรมนูญจะกระทำได้อีกต่อเมื่อสมาชิกรัฐสภาจำนวนสองในสามเห็นด้วย แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีพรรคการเมืองใดที่กุมเสียงข้างมาก เพราะพรรครัฐบาลมีจำนวนที่นั่งราว 54 เปอร์เซ็นต์ ส่วนพรรคฝ่ายค้านมีเพียง 46 เปอร์เซ็นต์ อนึ่ง กระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญก็ต้องใช้เวลา

ยาวนาน กล่าวคือ เมื่อสมาชิกรัฐสภาเห็นชอบ ก็จะต้องมีการลงประชามติ แล้วก็เปลี่ยนรัฐธรรมนูญและแก้กฎหมายการเลือกตั้งใหม่ จากนั้นก็มีการเลือกตั้ง และเปลี่ยนรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม จนกระทั่งถึงต้นปีนี้ การเจรจาก็ยังไม่บรรลุผลและเวลาก็จวนเจียนจะถึงกำหนดการเลือกตั้งเพื่อเปลี่ยนรัฐบาลในเดือนกุมภาพันธ์ ศกหน้า ดังนั้น ในวันที่ 13 เมษายน ประธานาธิบดีซุน ดู-ฮวาน จึงสั่งเลื่อนการเจรจาออกไปจนกว่าการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกจะผ่านพ้นไป และกล่าวย้ำว่าการเปลี่ยนรัฐบาลจะใช้ระบบการเลือกตั้งแบบเดิมไปก่อน จากจุดนี้เองที่เป็นชนวนสำคัญของการต่อสู้ทางการเมืองจนถึงเลือกตั้งกลางออกในปัจจุบัน

ผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองกล่าวว่า พรรครัฐบาลตนเองถือว่าเป็นพรรคที่ได้รับความนิยมไว้วางใจจากประชาชนเพราะได้รับเลือกเป็นจำนวนที่มากกว่า ฉะนั้น การแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงควรเป็นไปตามทรรศนะของฝ่ายตน ส่วนฝ่ายค้านซึ่งแตกแยกกันอย่างหนักจนนายคิม ยัง-แซมแยกออกมาตั้งพรรคใหม่ในเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา เขาและพรรคพวกมีความเห็นว่า เมื่อฝ่ายรัฐบาลไม่ยอมเปลี่ยนมาใช้ระบบการเลือกประธานาธิบดีโดยตรงแล้ว ก็จะทำการประท้วงและสร้างความปั่นป่วนในสังคมให้มากที่สุดเพื่อให้รัฐบาลยอมจำนนและทำตามข้อเรียกร้องของฝ่ายตน

กลไกทางการเมืองเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการสร้างระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่เป็นการใช้อำนาจเพื่อให้เกิดการปฏิวัติสังคม หากเหตุการณ์รุนแรงยืดเยื้อต่อไป รัฐบาลอาจใช้อำนาจทางการทหารเข้าควบคุมสถานการณ์ นั้นหมายความว่า จะต้องมีการประกาศภาวะฉุกเฉินขึ้น ซึ่งไม่มีรัฐบาลใดต้องการใช้อำนาจเช่นนี้บ่อยนัก เพราะจะทำให้ภาพพจน์ของประเทศเป็นไปในทางลบ

เมื่อวิกฤตการณ์ได้ปะทุถึงขีดสุดและสร้างความหวาดหวั่นไปทั่ว
ดังนั้นเหล่าปัญญาชน สื่อมวลชน และผู้หวังดีทั้งหลายต่างก็เป็นห่วงเป็นใย
ในบ้านเมืองของตน จึงพากันเรียกร้องให้ฝ่ายรัฐบาลหาทางริเริ่มเจรจาเพื่อ
แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและยอมลดราวาคอกกับฝ่ายค้านลงหน่อย รวมทั้งได้
เรียกร้องให้ฝ่ายค้านยุติการใช้ความรุนแรงและหันหน้ามาปรึกษาหารือกัน
ตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

และแล้วทางสายตันก็เริ่มเปิดออก เมื่อโฆษกฝ่ายรัฐบาลประกาศเมื่อ
วันจันทร์ที่ 22 นี้ว่า ประธานาธิบดีต้องการพบปะและเจรจากับผู้นำฝ่าย
ค้าน และนายคิม ยัง-แซมก็ยินยอมที่จะลดการใช้ความรุนแรงตามท้อง
ถนนลง อนึ่ง ฝ่ายรัฐบาลจะยื่นข้อเสนอเพื่อแก้ไขข้อยุ่งยากต่าง ๆ ทางกา
รเมืองเพื่อให้สถานการณ์บ้านเมืองเป็นไปในทางที่ดีขึ้น”⁷

อนึ่ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนถึงช่วงที่เขียนบทสรุปนี้ การเมือง
ได้คลี่คลายโดยฝ่ายรัฐบาลได้ยอมรับข้อเสนอของฝ่ายค้านโดยจะให้มีการ
เลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรง และคาดว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้นำประเทศ
ในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) นี้

บทเรียนของเกาหลีใต้

ไม่เป็นที่น่าประหลาดใจเลยว่า ทำไมทั่วโลกจึงได้แซ่ซ้องกับความ
สำเร็จที่เกาหลีใต้ได้รับในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะการกระทำของรัฐที่
เข้าแทรกแซงการพัฒนาอย่างจริงจังจับบวกับการเอาประโยชน์จากสถาน
การณ์ทางการค้าและเศรษฐกิจของโลกเพื่อสร้างชาติที่อยู่ในสภาพยากจน
ไร้ทรัพยากรธรรมชาติ และความอดอยากปรากฏอยู่ทั่วในทศวรรษที่ 50
มาเป็นชาติที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมเทียบเท่าเทียมไหล่

กับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา

เราอาจจำแนกการแทรกแซงของรัฐต่อกระบวนการพัฒนาได้ดังต่อไปนี้

1. การแทรกแซงภายใน

รัฐภายใต้การนำของผู้นำทางการเมืองที่ได้แสดงเจตจำนงอันแรงกล้าที่จะทำให้ประเทศมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามแนวทฤษฎีความทันสมัย เจตจำนงดังกล่าวมีปรากฏอยู่ทั่วไปและเป็นเวลานาน รวมทั้งได้ยึดเป้าหมายหลักของการพัฒนาโดยไม่เปลี่ยนแปลงถึงแม้ว่ารัฐจะตกอยู่ในมรสุมทางการเมืองใด ๆ ก็ตาม ดังนั้น การก้าวไปหาเป้าหมายปลายทางของการพัฒนาจึงมีขึ้นอย่างรวดเร็วและมั่นคง

จากเจตจำนงอันแรงกล้านี้เองที่ทำให้รัฐได้สร้างกลไกทั้งการให้แรงจูงใจ และบีบบังคับให้คนเกาหลีร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจ แต่แรงจูงใจที่รัฐให้นั้นหนักมากกว่า ดังเราจะเห็นได้ว่าคนเกาหลีต่างมุ่งงานหามรุ่งหามค่ำกว่าสัปดาห์ละ 50 - 55 ชั่วโมง เพื่อสร้างชีวิตใหม่ที่ดีกว่าตามอุดมการณ์แซมฮาล อุนดง รวมทั้งมีการจูงใจให้คนฝ่าหาความรู้และทักษะทางเทคโนโลยี และส่งเสริมให้มีการวิจัยพัฒนาในขั้นสูงขึ้นเรื่อย ๆ การแทรกแซงเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังที่กล่าวนี้ นับว่าเป็นประโยชน์และก่อให้เกิดคุณค่ามหาศาลต่อการพัฒนาประเทศ

อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านคงไม่รีบสรุปลงไปว่า เกาหลีใต้ได้ตั้งเป้าหมายเพียงเพื่อให้ประเทศเกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะบ่อยครั้งที่ได้มีการอ้างถึงความพยายามจะให้สังคมกลายเป็นรัฐสวัสดิการ (welfare state) หรือสังคมที่ประกอบไปด้วยคนมั่งมีศรีสุขกันอย่างถ้วนหน้า เป้า

หมายเหตุสูงสุดนี้คนส่วนใหญ่ก็เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนา จึงได้ร่วมกันสร้างชาติเพื่อให้บรรลุถึงการเป็นรัฐสวัสดิการ แต่การที่จะก้าวไปถึงจุดนี้ได้ อาจต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ความไม่สมดุลในการพัฒนา การป้องกันมิให้นำเอาผลกำไรไปแจกจ่ายจนไม่เหลือไว้เป็นทุนเพื่อการพัฒนาต่อไป และการบีบบังคับมิให้มีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาอื่นใดที่แตกต่างไปจากที่กำหนดไว้เดิม การปิดกั้นเหล่านี้ก็กลับกลายเป็นผลร้ายต่อสังคม ดังเช่นกรณีความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ

๒. การฉวยโอกาสเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากปัจจัยภายนอก

เกาหลีใต้เป็นตัวอย่างที่ดีที่รู้จักใช้ประโยชน์จากปัจจัยภายนอกเพื่อการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้ว่า เกาหลีใต้ส่งเสริมให้มีการลงทุนจากต่างประเทศในระยะเริ่มแรกของการพัฒนา และยังคงกระทำติดต่อกับมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะเกาหลีใต้ใช้ยุทธวิธีการพัฒนาแบบ “มองออกไปข้างนอก” และได้ตระหนักถึงขีดจำกัดทางด้านทรัพยากรที่ประเทศมีอยู่น้อย นอกจากนี้ เกาหลีใต้ต้องพึ่งพาสถาปัตยกรรมต่างประเทศ เทคโนโลยีใหม่ ๆ และเงินทุน ดังนั้น รัฐจึงได้สร้างกลไกเพื่อเอาประโยชน์จากปัจจัยดังกล่าวอย่างชาญฉลาดตลอดมา

หากจะมองให้ลึกซึ้งแล้ว จะเห็นได้ว่า รัฐได้ใช้วิธี “รุก” มากกว่าที่จะ “ตั้งรับ” และเป็นวิธีการที่ได้ผลเพราะสามารถได้รับผลกำไรด้วยการส่งสินค้าออกไปขายยังตลาดต่างประเทศได้มาก แม้ว่าบ่อยครั้งที่ภาวะเศรษฐกิจโลกจะซบเซา แต่รัฐเกาหลีใต้ก็มีได้ย่อท้อและได้สร้างกลไกต่าง ๆ เพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อรัฐเกาหลีใต้จำเป็นต้องอยู่ในโลกเศรษฐกิจระบบทุนนิยม เกาหลีจึงกระทำทุกอย่างเพื่อ “ใช้ประโยชน์” ให้แก่สังคมของตนให้มากที่สุดนั่นเอง

บทเรียนของเกาหลีใต้เป็นตัวอย่างที่ค่อนข้างจะพิเศษและโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด (extreme case) ทำให้กลายเป็นตัวอย่างของประเทศที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ซึ่งมีผู้เห็นด้วยมากมายและผู้คัดค้านนับเป็นจำนวนไม่น้อยเช่นกัน ผู้คัดค้านมักอ้างถึงการที่รัฐถูกกลุ่มผู้ครองอำนาจใช้ไปในทางกดขี่ข่มเหงประชาชนและกลุ่มฝ่ายค้าน จนมีผู้เรียกเกาหลีใต้ว่า รัฐเผด็จการประชาธิปไตย และเป็นรัฐที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มนายทุน-นายทหารข้าราชการระดับสูง-สหรัฐอเมริกา ส่วนผู้ที่เห็นชอบด้วยก็มักจะกล่าวว่า ประเทศกำลังพัฒนาทั่วไปก็ตกอยู่ในสภาพรัฐเผด็จการประชาธิปไตยเช่นกัน แต่มีประเทศไม่มากนักที่ได้รับความสำเร็จดังเช่นเกาหลีใต้

ผู้เขียนจึงขอกล่าวในตอนท้ายนี้ว่า ทางเลือกในการพัฒนาอาจมีให้เลือกอยู่หลายทาง หากทางไหนจะเป็นหนทางที่ดีที่สุดตามบริบทของสังคมของตนก็ขอให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในประเทศนั้นเลือกได้เลย เพียงแต่จะขอเน้นว่า ขอให้กระทำกันอย่างจริงจังและเป็นระยะเวลานานพอเพื่อให้นานนั้นประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย อีกทั้ง รัฐควรแสดงบทบาทในการปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในสังคมตนให้มากที่สุด^๑

เชิงอรรถบทที่ 7

¹ Nicos Poulantzas, *State, Power, Socialism*, London : New Left Review Book, 1979. Chapter 1, "On the Theory of the State."

² ญี่ปุ่นได้ส่งเรือรบชื่อ อูนิโอ และเรือสินค้าเข้าเทียบท่าเมืองปูซานในปี ค.ศ. 1875 เพื่อยื่นข้อเสนองให้เกาหลีเปิดประเทศติดต่อกับโลกภายนอก แต่ในยุคนั้นเกาหลียังใช้นโยบายแยกตัวเองอยู่อย่างโดดเดี่ยวจึงต้องทำการปรึกษากันอยู่เป็นเวลานานระหว่างเจ้าหน้าที่ที่นิยมการแยกตัวกับกลุ่มผู้ที่มีความคิดเห็นว่ามีควมจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับโลกภายนอก ในที่สุด รัฐบาลเกาหลีตกลงใจเปิดประเทศในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1876 ต่อมา ชาตินิยมอำนาจอื่น ๆ เช่น อังกฤษ ก็เข้ามาเซ็นสนธิสัญญา กวางฮวดังเช่นที่เกาหลีได้ทำไว้กับญี่ปุ่น ดู Woo - Keun Han, *The History of Korea*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1974, pp. 372 - 395.

³ Jon Woronoff, *Korea's Economy: Man-Made Miracle*. Seoul: Si-sa-yong-o-sa Publishers, Inc., 1983, pp. 54 - 62; Kyong - Dong Kim, "Political Factors in the Formation of the Entrepreneurial Elite in Korea," in his *Man and Society in Korea's Economic Growth : Sociological Studies*. Seoul: Seoul National University Press, 1979, pp. 65 - 80; Kyung Tae Lee, *Government Policy Measures toward Industrial Concentration and Economic Power Concentration*. Korean Economic Policy Case Studies, East-West Population Institute, Hawaii, 1984

การเจริญเติบโตของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของเกาหลีใต้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการขยายตัวของกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น หรือที่มีชื่อในภาษาญี่ปุ่นว่า zaibatsu

⁴ ผู้เขียนได้กล่าวอย่างละเอียดในเรื่องนี้ในหนังสือเรื่อง *รัฐกับการพัฒนา: ทฤษฎีและประสบการณ์ของประเทศในเอเชีย* กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530 ในบทที่ 2 และ 3

⁵ ผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่องข้อจำกัดในอิสรภาพของรัฐ อาจหาอ่านได้จาก Damrong Thandee, *Politics of Policy Implementation : A Case Study of Rural Development in Thailand*. Bangkok : Chulalongkorn University Social Research Institute, 1985, pp. 41 - 53.

⁶ ข้อเขียนตอนนี้ ผู้เขียนได้สรุปความมาจาก รสลิน ธำรงวิทย์, "การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีและสาธารณรัฐเกาหลี," *การเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย* หนวดยที่ 1-7 สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529, หน้า 197 - 213.

⁷ ดำรงค์ สุานดี, "การเมืองเกาหลีใต้: เส้นทางสายตัน?" *มติชนรายวัน* วันที่ 29 มิถุนายน 2530, หน้า 14.

⁸ นั้นหมายความว่า การต่อสู้ระหว่างชนชั้นก็ยังคงมีอยู่ต่อไป โดยชนชั้นต่ำจำเป็นต้องหาทางเข้าร่วมในกระบวนการเมืองให้มากขึ้นเพื่อแบ่งปันการใช้อำนาจของรัฐจากคนชั้นสูงในการพัฒนาประเทศ ในขณะเดียวกัน การร่วมมือระหว่างชนชั้นจะต้องกระทำขึ้นเมื่อต้องเผชิญหน้าและ "รุก" ทางด้านการค้ากับรัฐอื่น ๆ

28244742 8

